

HELPING BEHAVIOR TRAINING

Maria Dishkova

University “Prof. d-r Asen Zlatarov” – Burgas, Bulgaria, dishkova.maria@gmail.com

Abstract: Human behavior is a subject of research by a number of contemporary authors in its various aspects: basic determinants; manifestations; connection between internal experiences, emotions and external expression through behavioral activity; deviant behavior; social behavior; helping behavior. There are various theories and their followers about the causes and factors that determine specific behavior, some of which recognize that behavior, whether prosocial or deviant, is learned, especially when there are vivid examples in the individual's immediate environment and he/she lives in conditions of full influence by them. In this sense, it can be argued that helping behavior is also learned as any other behavior activity. There are scientific theories that this type of behavior is innate, which is most evident in young children, but in the process of growth and development they begin to select and use other patterns of behavior that present them more attractively in society, they believe. There is no theoretical part in this paper, because these concepts about prosocial behavior are discussed by the author in many other of her publications. Rather, an attempt is made to test in practice various games, discussion topics and interactive methods that encourage children to prosocial behavior and seek to help others without seeking personal gain at all. It is, for example, a team work game that requires all participants not only to partner, but also to help each other to achieve the main goal successfully. This training offers the opportunity to choose between proposed alternatives or how to act in a specific situation that requires a manifestation of humanity on our side. Significantly, in theory, children often know how to do the right thing, but in real life they show different, unknown behavior, most often with the excuse that they have been provoked or even unjustly accused. The concept of "helping behavior" can be commented on with the children. The idea is to understand the meaning they bring into it and how they understand its content. It is possible to discuss the vision of the "helping man or woman" - who he/she is; how he/she looks; is he/she close to us; is he/she a superhero; does it always help; how can we contact him/her; do we imagine that we are the "helping man, woman, boy or girl". It is very important to make a reference to the attitude of children to the help, not only which they provide, but also which they receive - is there gratitude; can we help a person who refuses or does not want our help. Of course, no less important is the information about the moments when we help and those when we refuse to give a hand to a person in need. Very often, unfortunately, this is determined by the environment, by our friends, by observers.

Keywords: helping behavior, training, prosocial behavior, learning, teamwork, interactive methods

ТРЕНИРАНЕ НА ПОМАГАЩО ПОВЕДЕНИЕ

Мария Дишкова

Университет “Проф. д-р Асен Златаров” – Бургас, България, dishkova.maria@gmail.com

Резюме: Човешкото поведение е обект на изследване от страна на редица автори в различни негови аспекти: основни детерминанти; проявления; връзка между вътрешни преживявания, емоции и външен израз чрез поведенческа активност; девиантно поведение; просоциално поведение; помагащо поведение. Съществуват различни теории и школи за причините и факторите, обуславящи конкретно поведение, някои от които признават, че поведението, независимо дали е просоциално или девиантно, се научава, особено когато са налице ярки примери в близкото обкръжение на индивида. В този смисъл, може да се твърди, че помагащото поведение също се научава. Съществуват научни теории, според които този тип поведение е вродено, което личи най-много при малките деца, но в процеса на растеж и развитие те започват да подбират и използват други модели на поведение, които ги представят по-атрактивно в социума. В статията няма теоретична част, защото тези понятия са разглеждани от автора в други негови публикации. По-скоро се прави опит за апробиране в практиката на различни игри, теми за дискусии и интерактивни методи, които да подтикнат децата към просоциално поведение и стремеж да помагат на другите, без да търсят лична изгода от това. Става дума за екипна работа, която изисква от всички участници не само да си партнират, но и да си помагат, за да постигнат успешно поставената цел. Предлага се възможност за избор между предложени алтернативи или как е правилно да се постъпи в конкретна ситуация, която изисква проява на човечност от наша страна. Показателно е, че на теория децата често знаят как да постъпят правилно, но в действителност показват друго, различно поведение, най-често с оправданието, че са били провокирани, предизвикани, дори несправедливо обвинени. С децата може да се коментира понятието „помагащо поведение”, за да се разбере

смисълът, който внасят в него и как разбират съдържанието му. Възможно е да се обсъди визията на „помагачия човек“ – кой е той; как изглежда; наш близък ли е; супер-герой ли е; винаги ли помага; как можем да се свържем с него; представяме ли си, че ние сме „помагачият човек“. Много е важно да се направи препратка и на отношението на децата към помощта, не само която предоставят, но и която получават – има ли благодарност; можем ли да помогнем на човек, който отказва, не желае нашата помощ. Разбира се, не по-малко значима е информацията относно моментите, в които помагаме и тези, в които отказваме да подадем ръка на нуждаещ се човек. Много често, за съжаление, това се определя от средата и нашето обкръжение в момента и като цяло.

Ключови думи: помагачо поведение, тренинг, просоциално поведение, научаване, екипна работа, интерактивни методи

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Просоциалното поведение предполага доброволни действия с цел да се помогне на друг човек или група от хора. Извършват се доброволно, а не по принуда. Помагачото поведение се дефинира според предполагаемите последствия за другите (Eisenberg, Mussen, 1989). Основен стремеж на човека, който помага, е да подобри ситуацията за другия в нужда, като това не е негово задължение (Záškodná, Mlčák, 2009).

2. ИЗЛОЖЕНИЕ

Помагачото поведение, както всяко друго човешко поведение, може да се научи. От тук следва, че голяма част от педагогическите усилия на възпитателните субекти могат да се насочат в тази посока с цел подобряване на междуличностните отношения, хуманизиране на общуването и намаляване на агресивните за сметка на алтруистичните прояви. Изглежда, че помагачото поведение включва няколко основни компоненти: нуждаещ се; помагач; ситуация; потребности; други участници, мотиви; конкретна постъпка. Отношенията между нуждаещия се и помагачия са изключително интересни, но те могат да бъдат обяснени и като взаимно удовлетворение от задоволени потребности. Социално отговорното поведение изисква от нас да се интересуваме от ситуацията на другия, без да изисква алтруистични прояви. Оказва се, че може да помагаме и от егоистична гледна точка. Много автори смятат, че помагачото поведение трябва да се учи не само в семейството, но и в образователните институции (детска градина, училище). Това е умение, което е необходимо на хората през целия им живот, за да се развива групата, общността, обществото (Mareš, 2017, с. 7). В семейството родителските ценности имат силно влияние върху формиране на съответното поведение у децата: установено е, че в някои случаи влиянието е от страна на двамата родители, в други – само от единия, а в трети – от нито един от двамата; възрастта на децата е от голямо значение – колкото по-малки са те, толкова по-силно се усеща родителското въздействие; смята се, че обикновено децата буквално копират поведението на родителите, без да поставят оценки; важна е уникалността на родителите и общността, в която живее семейството, в културен, етнически, религиозен или др. аспект (Mareš, 2017, с. 9); даването на конкретни указания относно това какво трябва или какво не трябва да прави детето в конкретна ситуация е често възпитателен метод; убеждаването на детето е друг добре познат възпитателен метод – родителят е експерт в конкретни норми и видове поведение, затова се опитва да повлияе не само на знанията на детето, но и на неговите нагласи; включване на детето в различни семейни инициативи, целящи оказване на помощ на други хора (Mareš, 2017, с. 11). Според Б. Великова-Цонкова „развиването на умения за просоциално и толерантно поведение у децата положително корелира с обучителна среда, която е изградена на принципите на общностно развитие и поддържа своеобразна култура на сътрудничество, диалогичност и грижа за благополучието на собствените си членове“ (Великова-Цонкова, 2015, с. 20). Активните дискусии, решаването на проблеми и редовната обратна връзка сред връстниците, които взаимодействат помежду си като си помагат взаимно, води до развитие на редица когнитивни компетенции и по-успешно академично представяне и това важи за всички образователни етапи – от предучилищен до гимназиален (Aruna Thevi, Portia, 2017, с. 12). Някои автори подчертават, че кооперативното учене има ефект върху намаляване на проблемното поведение и насърчаване на социалните и емоционални умения при деца още в детската градина (Blair, McKinnon, Daneri, 2018). В свое изследване П. Вълчева проучва как разказът по картина и последващата го беседа развива не само комуникативно-речевите и словесно-творческите умения на децата, но паралелно с това намира приложение и като педагогическа технология за формиране на меки умения в предучилищна възраст. „За пълноценното ѝ прилагане е необходимо както системно използване на сюжетни картини, така и внимателно структуриране на беседите по тях. Децата трябва да бъдат насочвани от педагога към задълбочен и всестранен анализ на изобразената проблемна ситуация, която трябва да е близка до познавателния и социалния им опит. Едва след като се обсъдят действията на героите и обстоятелствата,

които ги заобикалят, децата могат да разберат мотивите им и да изразят аргументирано емоционално-оценъчно отношение към тях. Разчитайки на детската емпатийност, педагогът трябва да подкрепи детето в сложния процес на преорганизиране на миналия опит и подбор на подходящи стратегии за намирането на правдоподобно решение на проблемната ситуация“ (Вълчева, 2020, с. 155). От тук следва, че според целта на беседата, могат да се обсъждат картини със ситуации на хора, попаднали в беда, които се нуждаят от помощ. В този смисъл, интерпретацията на учениците ще бъде показателна за техните нагласи. „Осъзнаването и осмислянето на интеграцията между изкуствата разширява образността, визуализацията, колорита, конкретиката или абстрактността на човешкото въображение. Информацията, заложена в словото или картината, в интонационното звучене, в движението на танца, във внушението на архитектурата, води до разширяване на кръгозора, до културно, историческо, традиционно, социално познание. А това от своя страна гради културни, социални, граждански компетентности“ (Смилкова, 2021, с. 1172). Някои автори подчертават, че образователни институции предлагат много възможности да се обучават ученици от свои връстници, включително и когато става дума за просоциално поведение. Оказва се, че много от учениците не се притесняват да търсят помощ и да признаят невежеството си пред своите съученици, защото тяхното ниво е по-достижимо в сравнение с нивото на учителите. Освен това, връстниците по-често дават обратна връзка, при това по съвсем разбираем и достъпен начин (Mareš, 2017, с. 13). В училище може да се стимулира и взаимопомощта между учениците – едно явление, което не е изследвано достатъчно (Mareš, 2017, с. 13). Резултати от проучвания показват, че образователните институции имат потенциал да развият просоциалността у децата чрез непрекъсната, контролирана и теоретично обоснована работа, насочена към развитие на адекватни и подходящи стратегии и модели. Подобен подход изисква от детските градини и училищата да обучават учители с инструментите, необходими за ефективно насърчаване на просоциалността чрез съвместна работа с деца, учители и семейства. Такива партньорства са необходими, а целта е да се намери ефективен начин за намаляване на агресивните и увеличаване на просоциалните прояви (Lemos, Richaud de Minzi, 2014, с. 13). Учителите също трябва да подбират методи на преподаване, които най-добре респондират на характеристиките на техните ученици с цел да се улесни развитието на тяхното просоциално поведение (Yulianto, Yufiarti, Akbar, 2019, с. 53). В педагогическата практика могат да се апробират различни игри, които да помогнат на децата и учениците да осъзнаят позитивите на помагащото поведение. Първата игра се казва „**Моля, помогни ми!**“ Авторска е и действително представлява истинско предизвикателство за екипната работа и помагащото поведение между учениците. За целта голямата групата се разделя на екипи от по 3-4 деца. Групирането може да бъде по техен избор, за да се избегнат негативни емоции, сърдене, цупене и в следствие, нежелание за включване в изпълнение на задачите. Разбира се, ако педагогът прецени, може да регламентира разделянето на екипи на случаен принцип (също може да се използва игра), за да излязат учениците си извън зоната си на комфорт, за да създадат нови контакти и приятелства, за да се включат и аутсайдера в съвместната работа. Когато малките групи се образуват на случаен принцип е интересно да се наблюдава помагащото поведение на учениците, защото отпада показателят познатство и близост между участниците. Поставят се задачи, които са различни за всеки екип. Условието, целта, сложността, изискванията са съобразени с възрастта на децата. Следва пример за подобни задачи, които вече са апробирани адекватно в практиката и се оказват изключително успешни при работа със студенти от педагогически специалности ОКС „Бакалавър“ и ОКС „Магистър“. Една от водещите цели е да се проследи как помагаме на другите в условията на напрежение. Всеки участник трябва да се справи с конкретна задача, за да не подведе екипа, като в същото време е зависим от останалите по необикновен начин, и всичко това под заплаха от недостиг на време. **Задачи, предназначени за Екип 1:** А) Моля, нарисуйте цвете в зелено със стъбло, листа и 5-6 цветчета. Нужно е да направите само очертание, без да запълвате или оцветявате празните места, в които Вашите колеги ще имат възможност да вписват различни текстове. Работете бързо, но старателно. Не забравяйте, че цветето трябва да бъде поставено в жълта ваза на кафява, дървена маса и да запълва целия лист. На масата трябва да има покривка, по която са изписани имената на десет от градовете в България. Не забравяйте да запишете името на всеки град с различен цвят и да украсите първата буква. Получавате допълнителна точка, ако запишете с коя историческа личност свързвате имената на градовете. Благодаря предварително! Б) Моля, в едно от цветчетата на цветето впишете 25 думи, които започват с буквата „а“. Работете с химикал. Пишете бързо, но старателно и много четливо. Думите трябва да са само съществителни нарицателни имена. Не се допускат прилагателни и глаголи. Последните 5 думи трябва да оградите с маркер с различни цветове. След това напишете 5 прилагателни имена с буквата „к“. Усмихнете се, защото идва ред и на глаголите – запишете 7 от тях с буква „б“. Приятна работа! В) Моля, в лявото листо на стъблото на цветето, със син маркер направете 100 въпросителни знаци. Трябва да са разположени симетрично и да са написани красиво. Бързайте, но изпълнете задачата с финес. 33-я, 56-я, 87-я, 93-я и 97-я въпросителен знак заобиколете с червен маркер, а

21-я – със зелен. Обърнете се към всеки от членовете на екипа, включително и към себе си. Разберете къде и кога са родени. Запишете първото име на всеки участник, а срещу него мястото, датата и годината на раждане. Не забравяйте да подредите участниците по възраст, като започнете от най-големия и финиширате с най-малкия. Благодаря за старанието! Г) Моля, в едно от цветчетата на цветето напишете: 5 думи, които описват добрия човек; 5 думи, които описват лошия човек; 5 думи, които описват Вашия най-добър приятел; 5 думи, които описват педагога (водеция на груповата работа); 5 думи, които описват настроението Ви в момента; 5 думи, които описват Вашия екип; 5 думи, които описват Вас. Работете старателно като използвате химикал. Пишете четливо. Използвайте изключително само прилагателни имена. Всяка група отделете от другите, като оградите с различна геометрична фигура (например кръг, триъгълник и др.). Успех! Д) Моля, в едно от цветчетата на нарисуваното цвете напишете числата до 100 през 3 числа в обратен ред (от 100 до 0). Не бързайте и пишете старателно. Всяко пето число трябва да изписвате с червен маркер, а всички останали – с химикал. Отделяйте числата със запетая. Накрая поставете удивителен знак. Важно е да запомните, че след това трябва да напишете по същия начин българската азбука – от „Я“ до „А“ през три букви. Всяка пета буква изписвате с червен маркер, а накрая поставяте удивителен знак. Работете с химикал и отделяйте буквите със запетая. Вярвайте в успеха! **Задачи, предназначени за Екип 2:** А) Моля, нарисувате синя къща с червен покрив, зелени прозорци и жълта врата. Трябва да я разположите на целия лист, като шаблон, за да могат колегите Ви да работят по нея. Нужно е да има два прозореца и комин на покрива. Къщата трябва да е квадрат, покривът – триъгълник, а прозорците, вратата и коминът – правоъгълници. Може да проявите творчество, като допълните ограда, малък двор, цветя, трева, храсти и дръвчета. Няма да са излишни слънце и облаци – това дава допълнителни точки. Не забравяйте, че на покрива трябва да има червени керемиди. Не забравяйте улук за отичане на дъждовна вода. Щъркелово или лястовиче гнездо също трябва да има. Изненадайте ни приятно с усещане за уют! Приятна работа! Б) Вашата задача е да изработите дим, който излиза от комина. Моля, използвайте химикал и напишете 20 прилагателни имена. Първото започва с буква „а“, а всяко следващо започва с последната буква на предходната дума. Не оставяйте интервал между думите. Пример: аленормаленисък и т.н. След като приключите, трябва да помолите друг член на екипа да огради с цветен маркер всяка дума, която сте изписали. Пример: (але(н)ормале(н)исък). Моля, не му подсказвайте! Пишете четливо! Редицата от думи е димът, затова трябва хубаво да я увиете в спирала. Работете мотивирано и с усмивка! В) Моля, украсете прозорците със завеси. Изборът на цвят е ваш, но десенът трябва да включва сърчица. Нужно е да нарисувате 50 червени и 50 сини сърчица, като условието е да използвате маркери на друг, а не на Вашия екип. Не бързайте, завесите трябва да станат красиви, защото това е част от екипната задача. По Ваш избор, на 10 сърчица направете личица с усмивки. Работете с Ваш химикал или друг маркер, ако желаете. Успешна работа! Г) Вашата задача е да опишете какво има в стаята, в която работите в момента. Впишете бройките във вратата на къщата (колко колеги (ученици) има, колко стола, колко врати, колко прозореца, колко лампи и т.н.). Колкото по-пълен е Вашият опис, толкова по-успешно е изпълнението на задачата. Работете само с химикал. Накрая трябва да направите сбор от всички описани предмети и да запишете крайната цифра най-отдолу със зелен маркер. Работете старателно и с желание! Успех! Д) Моля, нарисувате кучешка колибка пред къщата. Използвайте син маркер. В къщичката запишете: 5 думи, които са синоними или близки по значение на думата „пазя“; 5 думи, които са синоними или близки по значение на думата „доверие“; 5 думи, които са синоними или близки по значение на думата „опасност“; 5 думи, които са синоними или близки по значение на думата „страх“; 5 думи, които са синоними или близки по значение на думата „приятел“. Всяка група от думи трябва да е в различен цвят по Ваш избор. Ако нарисувате и куче, но без да използвате шаблон, носите допълнителни точки на екипа. Благодаря предварително! **Задачи, предназначени за Екип 3:** А) Моля, нарисувате гора. Трябва да е разположена на целия лист, за да могат останалите от екипа да включат своите детайли. Трябва да има поне 7 дървета със стебла, клони, корона и листа в различни цветове. Може да добавите плодове (ябълки, череши). Задължително е да има голямо езеро, в което да плуват минимум 3 риби в зелен цвят. Нарисувате и един дънер в кафяво. В светло или в тъмно зелено, най-отдолу вместо шума, напишете българската азбука като пръснете буквите навсякъде. И последно: гората трябва да е нарисувана в някой от четирите сезона (пролет, лято, есен или зима) и това да си личи. Член от екипа трябва да познае сезона и да го изпише под картината. Използвайте въображението си и не се съмнявайте в успешния финал! Б) Вашата задача е много лесна – днес имате късмет! Нужно е само да използвате шаблони и да очертаете фигури на различни горски животни, като ги разположите равномерно из цялата гора. Използвайте различни цветове, моля! Под всяко животно трябва да запишете името му, но отзад напред. Проявете творчество и не бързайте. От Вас зависи богатството на гората. Поне три от животните трябва да очертаете два пъти, но не забравяйте да напишете името на всяко едно от тях. Желателно е надписите да са направени с тъмно син молив. Приятна и успешна работа! В) Моля, напълнете езерото с живот! Приемете,

че е отражение на живота в групата. За тази цел трябва да изпълните следната задача: вземете лепящи хартийки и съберете информация за всеки член на екипа, включително и за Вас, по следните въпроси: трите имена; любим сезон; любима книга или филм; любимо животно; как е кръстил/а или би кръстил/а домашния си любимец? Данните за всеки напишете на отделно листче, с химикал, като поставите отличителен знак в горния десен ъгъл (сърце, облаче, +, - или друго). След това залепете всички листи в езерото като ги подредите симетрично. С това Вашата задача почти приключва. Остава само да подредите имената по азбучен ред. Успех и не разочаровайте останалите с неизпълнена задача! Г) Вашата задача е да превърнете дънера в дърво. За тази цел трябва да довършите стеблото, което се състои от 20 думи, които започват с буквата „в“. Моля, вписвайте само глаголи, без прилагателни и съществителни имена!. В короната е нужно да впишете 20 думи, с които описвате горски пейзаж. Можете да използвате само прилагателни думи. Отклоните на дървото трябва да висят три червени ябълки, във всяка една от които записвате името на член от групата, но с разбъркани букви. Задачата Ви приключва, когато друг член на екипа успее да познае имената и да ги запише отдолу правилно. Приятна работа! Не позволявайте на времето да се окаже пречка за Вашата креативност! Д) Вашата задача е много лесна, защото имате право да използвате Интернет. Нужно е да намерите отговорите на десет въпроса и да ги запишете в шумата под дърветата. Въпросите са: Кой е авторът на книгата „Бьорнстад“? Кой е 16-тият президент на САЩ? Кои цветове разпознават пчелите? Кое е най-бързото сухоzemно животно в света и каква скорост развива? Кой изпълнява песента „Непознати улици“? През коя година е роден Айнщайн? Кой е нарисувал картината „Нощна стража“? Как се нарича производението, което е определено за химн на Европа? Кой е авторът на стихосбирката „Аз и морето“? Кой е атомния номер на азота? Моля, за всеки отговор използвайте различен цвят маркер. С това задачата Ви е изпълнена. Благодаря за съдействието! **Допълнителни условия за изпълнение на задачите са:**

1. В началото на играта не се посочва по какъв ред трябва да бъдат изпълнени поставените на екипа задачи. Това означава, че ако не си помагат взаимно, учениците няма да разберат, че първо трябва да се нарисува къщата, цветето, гората, за да е възможно изпълнението на следващите условия.
2. Колкото по-добре се познават участниците в екипите, толкова по-малко време се дава за изпълнение на задачите.
3. Условията на всички задачи се изписват всяко на отделен лист, картонче, стикер, които се залепят на гърба на участниците абсолютно произволно. Те нямат право да отлепят и сами да четат задачите си. Нужно е да помолят за помощ някой от другите участници в екипа, за да им прочете условието.
4. Важно е условието на поставените задачи да се изпише с малък шрифт, за да се засили чувството на напрежение, че времето ще се окаже недостатъчно.
5. На всички екипи се предоставя едно и също време за работа.
6. Желателно е да са налични помощни материали – химикали, флумастери, цветни моливи, шаблони, листи и всичко необходимо за изпълнение на поставените задачи.
7. Съдържанието на поставените задачи може да се променя, допълва или съкращава в зависимост от целта на играта.
8. На финала се отчитат постигнатите резултати за предварително зададеното време. Това може да направи водещият, но има вариант играта да продължи като друг екип провери и отчете евентуални грешки или пропуски. Тази част от играта също се реализира за време.
9. Важно е да се стимулира състезателният дух на играчите, но емоциите трябва да са много положителни, атмосферата – забавна, а усещането – приятно.
10. Екипите могат сами да избират различни стратегии за работа, за да пестят време и усилия, но без да нарушават условието, че участникът няма право сам да прочете бележката на гърба си, както и да не се отлепят бележките от гърбовете на децата (учениците, студентите). Водещият не подсказва варианти. Например: само един участник чете условията, а всички останали работят; участник чете условието от гърба на друг участник и го изпълнява; двама участници взаимно си помагат.

Втората игра носи името „**Помагам ли на другите?**“. Авторска и включва обсъждане на различни житейски ситуации, например: дете е забравило кутията си с храна за обяд и друг ученик споделя с него своята; дете е паднало на земята, а друго дете му помага да се изправи; дете прави място в автобуса, за да седне възрастен човек, човек с увреждане, бременна жена; дете кани свой съученик, който е аутсайдер и трудно комуникира с останалите, на парти за рождения си ден; дете услужва на свой съученик, чиято батерия на телефона е паднала, с личния си телефон, защото трябва да проведе важен разговор; помагаме на незрящ човек да пресече улицата; вятърът издухва шапката на дете и тя пада на улицата, но друго дете му помага да си я вземе; виждаме, че човек е изпаднал в беда и се нуждае от помощ, но започваме да снимаме

клип, защото ситуацията ни се струва интересна и ще събере „лайкове“ и последователи в социалните мрежи; две деца се сбиват, а трето се опитва да ги разтърве; едно дете услужва на друго с химикал, молив, лист; дете съобщава в полицията за откраднат телефон, намерени пари и/или документи; дете дава пари на човек, който проси; човек спасява друг, който е попаднал в пожар; човек е изпаднал в беда, но хората наоколо само гледат, без да му подадат ръка. Важно е да се обсъди с учениците: каква е тяхната идея за оказване на помощ – желателно е да дадат конкретни примери; каква е тяхната идея за невъзпитана, недобронамерена, груба постъпка – желателно е да посочат примери от ежедневието. Желателно е на всяка от изброените ситуации да се измисли противоположна, т.е. помагащото поведение ярко да се отличи от други нехуманни действия или асоциални постъпки. Така децата имат възможност да направят сравнение и да изберат поведението, което смятат за правилно. Много важно е да се обсъди с участниците в тренинга какви емоции събужда у тях помагащото поведение. Тази игра се нарича **„Аз мога да помагам и да получавам помощ!“**. Включва различни аспекти: как се чувствам, когато помагам на другите: щастлив; герой; уплашен; безумец; смел; как се чувства човекът, на който помагам: засрамен; слаб; уязвим; спасен; щастлив; как разбирам, че някой се нуждае от помощ: очаквам да ме помоли; мога сам/а да преценя; виждам, че другите помагат; коментирали сме темата в училище и разпознавам ситуацията; става случайно; как се чувствам, когато не помагам: страхотно; егост; става ми мъчно; не ме интересува, никак; не мога да заспя; кой може да ми помага и може ли помагащият човек да е непознат: член на семейството, роднина, близък; приятел; представител на органите на реда (полицай, пожарникар); случаен човек; специалист в конкретна област (лекар, учител); благодарен ли съм за помощта и как изразявам благодарността си: помагам на други хора, защото съм видял/а добър пример; няма нужда да благодаря, защото хората сами решават дали да помогнат; благодаря с думи, жестове; търся приятелство с човека, който ми е помогнал; не изпитвам благодарност; какви са последствията от моята помощ: ситуацията се подобрява; ситуацията се влошава; възможно е да пострадам; намирам нови приятели; намирам нови врагове; как се държат другите, когато помагам: подиграват ми се и ми се смеят; подкрепят ме и ме окуражават; включват се и те; не обръщат внимание; не оценяват постъпката ми; как се държат другите, когато не помагам: не одобряват поведението ми; смятат, че това е правилно; отблъсквам ги; дават ми съвети; повече не разчитат на мен?

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Подобни игри дават възможност на участниците да осмислят последствията от помагащото поведение и как то се отразява на общуването ни с другите – близки или непознати. Важно е да се коментират тези теми със съвременните деца, за да осъзнаят, че този тип поведение оптимизира отношенията между хората. Учителите трябва да помагат не само за усвояване на учебния материал от страна на децата, но и по отношение на постъпките им спрямо другите, като им подсказват адекватни варианти за изход от различни ситуации.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

- Вълчева, П. (2020). Формиране на меки умения у децата в предучилищна възраст чрез творческия разказ по картина. В Сборник статии и студии „Контекстни компетенции в предучилищна и начална училищна възраст – изследвания и педагогически модели за подкрепа на детската личност“, Изд. „Изкуства“, София, 2019, ISBN 978-619-7243-89-5, с. 132-157.
- Великова-Цонкова, Б. (2015). Ограничаване и превенция на насилието в училище чрез принципите на общностно развитие. В списание „Управление и образование“, том XI (4), Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас, с. 16-23.
- Aruna Thevi, S. T. & Portia, R. (2017). Prosocial behavioural of school teachers in classroom. International Journal of Applied and Advanced Scientific Research, Volume 2, Issue 2, pp. 10-13, 2017.
- Blair, C., McKinnon, R. D., & Daneri, M. P. (2018). Effect of the tools of the mind kindergarten program on children's social and emotional development. Early Childhood Research Quarterly, volume 43, pp. 52–61.
- Eisenberg, N., & Mussen, P. (1989). The Roots of Prosocial Behavior in Children (Cambridge Studies in Social and Emotional Development, pp. Vii-Viii). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511571121.001, available on 27/7/21 at: <https://psycnet.apa.org/record/1989-98496-000>, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511571121>
- Lemos, V., & Richaud de Minzi, M. (2014). Promotion of child prosocial behavior in the school context. En A. Castro Solano (Ed.), Positive Psychology in Latin America. Editorial Springer.
- Mareš, I. (2017). Prosocial Behavior Education in Children. Acta Educationis Generalis volume 7, 2017, issue 2, DOI: 10.1515/atd-2017-0009, pp. 7-16, available at:

https://www.researchgate.net/publication/319447314_Prosocial_Behavior_Education_in_Children/link/59aaa93e0f7e9bdd114f9a9e/download

Smilkova, S. (2021). A student survey, International Journal KNOWLEDGE. Vol.46.6, pp. 1171-1174

Yulianto, D., & Yufiarti, M. A. (2019). A Study of Cooperative Learning and Independence: Impact on Children's Prosocial Behavior. International Journal of Education Vol. 12 No. 1, August-2019, pp. 49-55, doi: 0.17509/ije.v12i1.17522.

Záškodná, H., & Mlčák, Z. (2009). Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie. Praha: Triton, available on 27/7/21 at: <https://kont.zsf.jcu.cz/pdfs/knt/2010/04/17.pdf>